

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 26

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 26. — Рівне: РДГУ, 2003. — 170 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

***Янциур Микола Сергійович** – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).*

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №9 від 25.04.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 7.
університет, 2003

© Рівненський державний гуманітарний

- записки Рівненського педінституту. Вип. 4. – Рівне: РДП, 1998. – С. 4-15.
5. Клімов Г.І., Седляр І.О., Янцур М.С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи (практикум) / Наук. ред. М.С.Янцур – К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДП, 1995. – 180 с.
 6. Концепція державної системи професійної орієнтації населення. Схвалена Постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1994 року, №48 //Людина і праця. – 1994. – № 4. – С. 22-29.
 7. Павлютенков Е. М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе. – Владивосток: Изд-во ДГУ, 1990. – 176 с.
 8. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – К., 1995. – № 15. – С. 2-7.
 9. Програма середньої загальноосвітньої школи 1-4 класи. Трудове навчання. – К.: Освіта, 1998. – С. 154 – 186.
 10. Професії зв'язку та транспорту. / Автори-укладачі М.С.Янцур, Г.І.Клімов. – Рівне: РОЦПОН, 1995. – 41с.
 11. Професії легкої та харчової промисловості. / Автори-укладачі М.С.Янцур, О.Г.Смірнова. – Рівне: РОЦПОН, 1996. – 39с.
 12. Профессиональная консультация школьников. Метод. рекомендации для учителей и студентов. /Н.С.Янцур, В.И.Вангрет. – Рівне: РДП, 1988. – 67с.
 13. Профорієнтаційна робота із школярами. Метод. посібник для вчителів. /За ред. М.П.Тименка. – Рівне: РОУВ, 1992. – 130 с.
 14. Профорієнтаційна робота в школі. Методичний посібник. /Автор-укладач М.С.Янцур. – Рівне: МПУ РОЦПОН, РДП, 1993. – 41 с.
 15. Сазонов А.Д., Симоненко В.Д., Аванесов В.С. и др. Профессиональная ориентация учащихся. – М.: Просвещение, 1988. – 223 с.
 16. Чистякова С.Н., Захаров Н.Н. Профессиональная ориентация школьников. Организация и управление. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
 17. Янцур М.С. Основы професіографії (практикум). – К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДП, 1996. – 223 с.
 18. Янцур М.С. Професійна психодіагностика (практикум). – К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДП, 1995. – 160 с.

Одержано редакцією 12.03.2003.

УДК: 371.1:373.31 В.Р.Михальська

ДО ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІЙ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ)

Перехід на дванадцятирічний термін навчання, новий зміст навчання, застосування нових технологій викликані зміною освітньої парадигми. Основне протиріччя сучасної системи освіти – це протиріччя між швидким темпом зростання обсягу знань в сучасному світі і обмеженими можливостями засвоєння їх індивідом. Це протиріччя змушує педагогічну теорію відмовитися від абсолютного ідеалу – всебічно розвиненої особистості і перейти до нового – максимального розвитку здібностей людини до самоосвіти, саморегуляції, самореалізації. За таких умов центром стає не учень, що засвоює готові знання, а людина, що пізнає істину. Відносини між суб'єктом – вчителем і суб'єктом – учнем будуються на принципах діалогу, співробітництва, полілога, співтворчості, взаємної відповідальності за вільний вибір своєї позиції.

Щоби такий педагогічний процес **запрацював, почав рух**, необхідний такий компонент як управління. У зв'язку з цим важливим завданням у підготовці майбутнього вчителя є управлінський аспект, адже саме педагогічне управління – це процес переведення педагогічних ситуацій, процесів із одного стану в інший, що відповідає поставленій меті.

Педагогічною діяльністю вчителя початкових класів передбачається не лише проведення уроків, але й аналіз, діагностика, організація, корекція та контроль усіх видів урочної, предметної діяльності. Головна функція вчителя – управління процесами виховання, навчання, розвитку, формування особистості [2]. Справді, покликання сучасного вчителя – не просто вчити і виховувати, а швидше – спрямовувати процес навчання, керувати вихованням і розвитком учнів.

Проблема управління гостро постала і в початковій ланці. Ускладнення змісту навчання і підвищення рівня абстрактності та узагальнення матеріалу поставило вчителів перед складним завданням – здійсненням ефективного педагогічного керівництва процесом засвоєння знань, навичок і умінь. Така ж думка і О.Я.Савченко: “Наші провідні завдання я б окреслила однією ключовою фразою: “від управління кожним навчальним закладом до управління навчанням кожної дитини”. [8]

Проблема педагогічного управління не нова. Проте десятиріччями у вітчизняній педагогіці розглядали лише діяльність директора та завуча як управлінську, відкидаючи, що і вчитель у своїй щоденній професійній роботі виконує цикл функцій управління (В.І.Бондар, В.К.Буряк, Ю.В.Васильєв, В.С.Пікельна, М.Л.Портнов, М.М.Поташник, В.П.Симонов, М.В.Черпінський та ін.). На сучасному етапі на фоні багатоаспектних досліджень підготовки педагога складається новий напрямок – педагогічне управління. У дисертаційних працях Л.А.Закоти, В.І.Мусієнко-Репської, Г.М.Друзь, В.В.Ястребової, І.М.Казанжи розглядаються проблеми підготовки майбутніх вчителів до здійснення управління в професійній діяльності. Однак проблема управління навчальною діяльністю

молодших школярів та підготовки до цієї діяльності студентів педколеджу залишилася поза увагою дослідників.

У статті ми зупинимось на особливостях управління вчителем навчальною діяльністю молодших школярів. Теоретичним підґрунтям нашого дослідження стали праці з проблем педагогічного управління (В.І.Бондар, Ю.В.Васильєв, Є.Є.Злочевський, Н.В.Кузьміна, В.С.Пікельна, М.Л.Портнов, М.М.Поташник, В.П.Симонов, М.В.Черпінський, В.О.Якунін); процесу навчання, виховання і розвитку молодших школярів (Ю.К.Бабанський, Г.С.Костюк, М.В.Матюхіна, О.Я.Савченко, Н.Ф.Тализіна та ін.); професійної діяльності вчителя (А.Ф.Ліненко, Л.В.Кондрашова, Н.В.Кузьміна, О.Г.Мороз, В.В.Радул, В.О.Сластьонін).

Управління навчальною діяльністю молодших школярів ми розглядаємо як специфічний вид діяльності, що реалізується через уміння вчителя цілеспрямовано впливати на учнів шляхом науково обґрунтованої діагностики, планування, організації і регулювання, контролю і корекції їхньої діяльності та досягати на цій основі освітньо-виховних цілей. Планування та прогнозування в діяльності вчителя передбачають постановку діагностичних цілей (дидактичних, розвиваючих, виховних), опрацювання плану занять, відбір змісту навчання і його структурування, розподіл в часі, складання конспекту і розробку дидактичних процедур, добір методів і прийомів дидактичних засобів навчання; дослідження перспективи здійснення навчальної діяльності, її очікуваного результату, передбачення умов для найоптимальнішого здійснення навчальної діяльності школярів та інш. Організуючи навчальну діяльність учнів, вчитель готує програмне і методичне забезпечення занять, технічні засоби, проводить організаційні заходи, повідомляє мету, план і порядок проведення заняття; розподіляє обов'язки, встановлює зворотні зв'язки із об'єктом управління, мотивує навчальну діяльність, формує прийоми самостійної роботи. Регулювання і коригування навчальної діяльності школярів реалізується в індивідуальному консультуванні, зміні методів і темпу навчання за невідповідності реального ходу процесу навчання плану. Контроль в управлінні вчителем навчальною діяльністю учнів проявляється в актуалізації раніше вивченого матеріалу, поточному контролі засобами зворотного зв'язку, проведенні тематичних атестацій, контрольних робіт, виявленні відхилень фактичних результатів від передбачуваних, з'ясування причин розходження. Облік – це фіксація результатів, отриманих під час здійснення контролю, підтримка зворотного зв'язку. Діагностика в діяльності вчителя як управління навчальною діяльністю виявляється у вивченні продуктів діяльності учнів, виділенні найсуттєвіших ознак явищ, групуванні фактів, якостей за спільними ознаками. У здійсненні діагностики вчитель має враховувати особливості конкретної педагогічної ситуації, класу, групи.

Аналіз і управління навчальною діяльністю пронизують усі етапи та функції і є поєднувальними елементами, оскільки цим передбачається оцінка відповідності заняття, уроку розробленому раніше плану; зіставлення результатів контролю із запланованою метою; оцінка впливу методів, форм і засобів навчання, які використовуються, на якість, повноту, міцність засвоєння, час навчання; практичні висновки для здійснення наступного циклу. Управлінський цикл, природно, є замкнутим на певний період часу: від уроку, одного дня до шкільних періодів – семестру, року, всього циклу загальної середньої освіти.

Очевидно, що психофізіологічні особливості молодших школярів, особливості їхньої навчальної діяльності, завдання сучасної дидактики початкового навчання визначають особливості, відмінності управлінської діяльності вчителя початкової школи. Природно, що процес управління навчальною діяльністю молодших школярів аналогічно розглядається, як процес зміни дій, етапів, функцій, що розміщені в певній логічній послідовності: від формулювання мети, цілей і до оцінки отриманого результату, аналіз якого ставить нові цілі і розгортає новий управлінський цикл. Ми зупинимось лише на тих особливостях, які відрізняють управлінську діяльність вчителя початкових класів від діяльності вчителя старших класів та викладачів вищих навчальних закладів.

Специфіка навчальної діяльності молодших школярів, їхні вікові та психолого-фізіологічні особливості зумовлюють специфіку організації, контролю, коригування, діагностики в управлінській діяльності вчителя початкових класів. У молодших школярів пізнавальні інтереси та інтереси до самої навчальної діяльності на перших порах злиті. За Г.О.Люблінською [5], для них характерні такі особливості: наслідуваність (і відповідно – часто випадковість виникнення); непостійність, короткочасність, легкість і безпричинність зміни; поверховість (інтерес лише до зовнішніх фактів, особливо яскравих, незвичних, а заглиблення в суть – нецікаве); близькість до власного життєвого досвіду; розсіяність (інтерес до багатьох абсолютно різних областей знань, без будь-якого їх зв'язку; діти часто задають багато питань, виходячи далеко за межі навчального матеріалу); спрямованість на найближчий результат (розв'язав задачу чи ні? Скільки помилок зробив? Яку оцінку поставив вчитель?).

Молодших школярів перш за все цікавить процес самого навчального заняття. Опосередкований інтерес, інтерес до результатів навчальної діяльності виражений ще слабо. Якщо не контролювати і не спрямовувати діяльність дітей, то вони, будуть досить довго виконувати різноманітні маніпуляції із пластиліном – м'яти, розтягувати його, стискувати, ділити, змішувати, не задумуючись про якісне виконання завдання. Саме захоплення процесом дій, що виконуються, пояснюються непоодинокі випадки, коли замість заданої кількості діти пишуть букву чи цифру незчисленно. Тому засвоєння нових знань, оволодіння прийомами роботи, вміннями, навичками здійснюється за зразком діяльності вчителя, зразком його міркувань, здійснення аналізу, узагальнень, застосування нових знань, а часто і безпосередньо разом із вчителем (особливо на уроках трудового навчання, малювання, виконання певних дослідів на уроках природознавства).

Молодших школярів цікавлять в першу чергу різноманітні яскраві факти, випадки, події, тобто те, що

зовнішньо відрізняється емоційною привабливістю. І саме емоційність сприйняття часто порушує його цілісність. Цілеспрямованість в заняттях у молодших школярів ще недостатня, вона може бути порушеною під впливом навіть незначних відволікаючих моментів. Тому мета, завдання роботи мають бути щоразу ясними і доступними для дітей, щоб вони знали, від чого і до чого треба йти, якого результату треба добиватися.

У початкових класах, організовуючи навчальну діяльність школярів, вчитель повинен забезпечувати цілісність впливу на дитину через взаємозв'язок навчальної діяльності, використання гри та праці, розвиток сенсорних умінь, вправності й координованості рухів. Навчальна діяльність має бути особистісно значущою для дитини, сприяти її розвитку, набуттю вмінь самостійно вчитися. У навчанні школярів початкових класів добирають такі засоби активізації, що є системою пізнавальних і творчих завдань, навчання організують із широким використанням прийомів співробітництва і навчального діалогу, часто використовують методи бесіди та розповіді, практичні методи, поєднують групову та індивідуальну форми роботи. Важливою умовою регулювання навчальної діяльності молодших школярів є створення ситуації вільного вибору, емоційне "підживлення" розумових зусиль дітей, використання можливостей змісту предмета для зміни видів діяльності, врахування специфіки деяких уроків (вихід за межі класу на уроках природознавства чи ознайомлення з навколишнім). Емоційний стан учнів, пережиті яскраві позитивні чи, навпаки, негативні емоції, як і прогалини в знаннях, низький рівень оволодіння навичками чи вміннями стають причинами коригування, зміни, перебудови навчальної діяльності вчителем. Особливістю організації навчальної діяльності молодших школярів є діалог між дітьми, учнями і вчителем як домінуюча форма навчального спілкування, спонукання до вільного обміну думками, враженнями (вчитель не озброює, не передає, не повчає, а організовує, стимулює, співпрацює з дитиною); залучення учнів до самоаналізу способів діяльності, спонукання до самооцінки, самопізнання, самовдосконалення в різних видах діяльності; опора на тривалу стимуляцію активної діяльності; багатоваріантність, гнучкість форм організації різних видів діяльності. Навчальна діяльність і прийоми її організації, регулювання, контролювання, аналізу вчителем є зразком для самоорганізації, саморегулювання, самоконтролю і самоаналізу учнями своєї діяльності. У процесі засвоєння систематизованих знань проходить формування загальної стратегії пізнавальної діяльності, вивчення способів актуалізації знань, формується організованість мислительної діяльності, логіка розгортання пізнавальних процесів.

Нова особистісно-орієнтована модель навчання сприяє становленню дитини – молодшого школяра як особистості. Саме такою моделлю навчання передбачається уміння педагога стати на позицію учня, враховувати його точку зору, не ігнорувати його почуття і емоції, спілкуватися з ним, як з рівним.

Одним із основних компонентів педагогічного управління є контроль за ходом і результатами цілісного педагогічного процесу. Щоб реально управляти навчальною діяльністю, приймати науково обґрунтовані рішення, вчителю необхідно мати різноманітні фактичні дані про різні сторони навчального процесу. Саме діагностика забезпечить вчителя необхідною інформацією про об'єкт управління. У початкових класах вчитель має вищелити пріоритетні напрямки контролю, чітко визначити характер, глибину, об'єм і строки контролю. Причому, чим ширший зміст контролю, тим нижча якість отриманої інформації. У початковій школі варто широко застосовувати роздавальні дидактичні матеріали, завдання на заповнення пропусків у тексті, продовження розпочатої роботи, дописування відповідей та інші види графічного контролю та умовних позначень. Специфічними для початкової школи є і засоби індивідуального повідомлення відповіді: сигнальні картки, віяла, планшети, інформаційні лінійки, кольоровий круг – сигнал, коментоване управління, тощо.

Особливістю здійснення функції контролю навчальної діяльності молодших школярів є її навчальне значення. Так, слухаючи усні відповіді школярів, вчитель не лише фіксує рівень засвоєння програмового матеріалу, але й прищеплює культуру оформлення думки, на зразках показуючи, яка відповідь вважається правильною, розгорнутою, де приклад, де – пояснення; застосовує схеми-опори відповіді, адже іноді невміння школяра конструювати речення заважає йому висловитись, передати наявні знання; у сором'язливих, невпевнених дітей через почуття скутості теж виникають додаткові труднощі. Перевіряючи письмові роботи, вчитель не просто перекреслює помилкову літеру, слово чи приклад, а й вказує в кінці роботи загальну кількість помилок, дає взірць правильного виконання. Особливістю оцінювання під час здійснення контролю навчальної діяльності молодших школярів є домінування оцінного судження. Саме оцінне судження дає учневі можливість усвідомити, як саме він справився із роботою, що вийшло краще, в чому помилка, як її краще виправити. З іншого боку, оцінне судження вчителя має збігатися із самооцінкою учня і стати для нього стимулом до подальшої праці.

Засобами корекційної роботи можуть виступати дидактичні ігри і вправи, різноманітні види практичної діяльності, тощо. Головна вимога до методів і форм корекційної діяльності вчителя полягає в їх відповідності психофізіологічним особливостям молодших школярів. Під час вибору змісту корекційної роботи вчитель початкових класів основним критерієм вважає здатність дитини справитися із завданням за певної допомоги вчителя. У подальшому ця допомога скорочується до повної від неї відмови.

Перспективу подальшого дослідження у даному напрямку вбачаємо у з'ясуванні операційного складу управлінських умінь вчителя початкових класів.

Проведене нами опитування вчителів початкових класів засвідчило, що найбільші труднощі викликає планування навчальної роботи відповідно до результатів аналізу, проведення діагностики вихідного стану навчального процесу. Не менше труднощів викликає і формулювання цілей на кожному конкретному етапі

навчального процесу, формуються вони, здебільшого, у загальному вигляді. Контроль, який здійснюють вчителі початкових класів, рідко впливає на корекцію програми навчання. 25% опитаних вчителів відзначили, що навчання у ВНЗ не дало їм необхідної підготовки до здійснення управлінської діяльності. Отже, якщо говорити про кардинальні зміни, необхідні у первинній професійній підготовці вчителя, то тут передусім треба подбати про розширення змісту управлінської підготовки майбутніх вчителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев Ю.В. Педагогическое управление в школе: методология, теория, практика. – М.: Педагогика, 1990. – 144с.
2. Карчевська Н.В. Функції управління в педагогічній підготовці студентів // Управління якістю професійної освіти. Зб.наук.праць. – Донецьк, 2001. – С. 253-255.
3. Костюк Г.С. Навчання і розвиток особистості. – К.: Рад. школа, 1968. – 46с.
4. Кузьмина Н.В., Кухарев Н.В. Психологическая структура деятельности учителя. – Гомель, 1976. – 57с.
5. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа., 1974. – 354с.
6. Младший школьник как субъект педагогического воздействия: Межвузов. сб.науч. тр./ Ленинград: ЛГПУ им. А.И.Герцена., 1989. – 132с.
7. Пікельна В.С. Теоретичні основи управління (школознавчий аспект). – М.: Вища школа, 1990.
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – К.: Генеза, 1999. – 175с.
9. Савченко О.Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти // Дошкільне виховання. – 2000. – №11. – С.368.
10. Управление познавательной деятельностью дошкольников /И.С.Морозова, О.Ф.Григорьева, Г.Д.Корепанова: Кемеровский гос. университет. – Кемерово: вузиздат, 2000.

Одержано редакцією 14.02.2003

УДК: 372 Н.М.Манжелій

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЛЯМ І ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКОЮ ОСВІТИ

У сучасних умовах в Україні іде становлення нової системи освіти, яка орієнтована на світовий освітній простір. Цей процес супроводжується змінами у педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу. Проходить зміна освітньої парадигми: пропонується новий зміст, підходи, інші відносини, педагогічний менталітет. У освіті проголошений один із важливих принципів – принцип варіативності, який дає можливість педагогічним колективам навчальних закладів вибирати і конструювати педагогічний процес за будь-якими моделями, включаючи авторські. У цьому напрямку йде і процес освіти: проходить розробка різних варіантів його змісту, використання можливостей сучасної дидактики, наукова розробка і практичне обґрунтування нових ідей і технологій.

У таких умовах учителю, вихователю, керівнику закладу (як технологу навчального процесу) необхідно орієнтуватися у широкому спектрі сучасних інноваційних технологій і здійснювати реальну наступність у їх впровадженні.

Відомо, що значних результатів у навчанні і вихованні можна досягти через забезпечення наступності між двома важливими ланками освіти – дошкільною та початковою. Зазначимо, що на сьогодні цей зв'язок між ними залишається формальним, хоч дошкільний вік є найважливішим для загального розвитку, формування особистісних якостей, необхідних у подальшому житті. У Державних стандартах зазначається, що початкова школа має продовжити досягнення дошкільного розвитку, закріпити і розвинути в умовах школи надбання дошкільного дитинства, передбачити продовження всебічного розвитку дітей з урахуванням їх можливостей. Як у дошкільному закладі, так і в початковій школі навчально-виховний процес повинен бути підпорядкованим становленню особистості дитини, розвитку її компетентності (комунікативної, інтелектуальної, фізичної), креативності, ініціативності, відповідальності, самооцінки. Ось чому вчителю важливо розуміти не тільки психолого-педагогічні особливості дошкільників, але й знати ті педагогічні технології, які найчастіше вихователі використовують у власній практичній діяльності.

Відомо, що центральною в розробці будь-якої технології, що реалізується в навчально-виховному закладі, є проблема визначення та чіткого формулювання мети виховання. Більшість дошкільних закладів у своїй діяльності використовують різноманітні педагогічні технології, зокрема педагогічні технології Нікітіних, що передбачають інтеграцію навчання і виховання, спрямовані на розвиток творчих здібностей дітей раннього віку; педагогічні технології сенсорної культури та сенсорного виховання, самонавчання та самовиховання за М. Монтессорі; педагогічні технології національного виховання за С. Русовою; педагогічні технології фізичного виховання дітей на основі інтеграції навчання і виховання за М. Єфименком; технології навчання дітей читання та лічби за методикою М.О.Зайцева, технології розвитку естетичної культури і творчих здібностей Є.В. Белкіної. Як свідчить аналіз практичної діяльності навчально-виховних закладів, основними принципами вибору освітніх технологій, якими керуються педагогічні колективи, є науковість, інтегрованість,

ЗМІСТ

Передмова.....	4
1. Постоловський Р.М.	5
ЧАСТИНА І. ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.	7
2. Павелків Р.В. Молодший школяр у моральному вимірі міжособистісних відносин.....	7
3. Кіндрат В.К. Формування національної свідомості молодших школярів.....	12
4. Кочкарьова Л.Б. Громадянське виховання молодших школярів.....	17
5. Зубілевич М.І. Формування активної життєвої позиції сучасного підлітка (на прикладі скаутів).....	20
6. Хорошковська О.Н. До проблеми розвитку українського комунікативного мовлення першокласників.....	22
7. Коваль Г.П. Фонетичні знання, уміння та навички у мовно-мовленнєвому курсі початкового навчання української мови.....	24
8. Лещенко Г.П. Мовленнєва компетенція як основний компонент комунікативної україномовної компетенції школярів.....	29
9. Михасюк Т.В. Мовленнєвий розвиток молодших школярів засобами народознавства (на матеріалі народного календаря).....	33
10. Пономарьова К.І. Система лексичних вправ як засіб формування комунікативних умінь молодших школярів.....	36
11. Петрук О.М. Про застосування функціонально-комунікативного підходу під час вивчення граматичного матеріалу.....	39
12. Артемова О.І. Модель розвитку креативного мовлення молодших школярів: теоретичні та практичні аспекти.....	41
13. Шевчук Т.Б. Реалізація лінгвістичного компонента у змісті навчання української мови в початкових класах.....	45
14. Лук'яник Л.В. Етимологічний аналіз як засіб розвитку мовлення.....	48
15. Коченгіна М.В. Пропедевтика складного речення у початкових класах як складова повноцінного мовленнєвого розвитку молодших школярів.....	51
16. Захарчук З.О. Особливості навчання молодших школярів виразно читати.....	54
17. Суржук Т.Б. Диференційоване навчання на уроках читання.....	58
18. Борова В.Є. Логоказка як засіб коригування звукової культури мовлення старших дошкільників і молодших школярів.....	62
19. Маліновська Н.В. Особливості мовної підготовки дітей до школи.....	64
20. Якимчук Р.І. Корекція мовлення першокласників.....	66
21. Прищепа О.Ю. Формування графічних навичок письма у першокласників.....	68
22. Сілков В.В. Теоретико-методичні основи особистісно-зорієнтованого формування поняття числа у молодших школярів.....	70
23. Приймак О.П. Методика вивчення табличного додавання і віднімання з переходом через десяток.....	74
24. Сілкова Е.О. Передумови особистісно-зорієнтованого формування поняття числа у молодших школярів.....	79
25. Гібалова Н.В. Система вправ як засіб диференціації навчання математики в початкових класах.....	82
26. Шутяк В.Г., Шутяк Ж.В. Міжпредметні зв'язки у навчанні молодших школярів (на матеріалі уроків трудового навчання й математики).....	84
27. Шпакова В.С. Врахування вікових особливостей 6-річних першокласників в організації навчальної діяльності.....	88
28. Поніманська Т.І. Формування гуманістичних цінностей у дітей 7-го року життя.....	90
29. Петренко О.Б. Врахування гендерних особливостей молодших школярів у навчально-виховному процесі.....	92
30. Будз М.М. Дитяча музика В.Косенка в естетичному вихованні молодших школярів.....	98
31. Якимчук С.Н. Педагогічні принципи ефективного впливу музики на процес виховання.....	100
32. Рябокоть В.І. Писанкарство на уроках образотворчого мистецтва.....	102
33. Табаровець Л.М. Лінгвістичні засади навчання іноземних мов (початкова школа).....	107
34. Іванова Л.І. Літературна освіта молодших школярів у системі розвивального навчання.....	110
35. Грипич С.Н. Психолого-педагогічні умови морального виховання молодших школярів засобами дитячої літератури.....	112
ЧАСТИНА ІІ. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДО РОБОТИ В УМОВАХ 4-РІЧНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	117
36. Вашуленко М.С. Перспективи модернізації початкової мовної освіти.....	117
37. Гетманчук Н.О. Комунікативна спрямованість вивчення прийменників у курсі української мови вищої школи.....	122

38. Лесняк Н.В. Мовленнєва практика на заняттях образотворчого мистецтва.....	126
39. Богущ А.М. Підготовка студентів до здійснення наступності і спадкоємності дошкільної і початкової ланок у системі неперервної освіти	129
40. Воробйов А.М. Психологічні особливості пізнавальних процесів молодшого школяра	131
41. Безкоровайна О.В. Педагогічні аспекти гуманізації особистості вчителя в умовах демократизації шкільного життя	134
42. Литвиненко С.А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності	136
43. Янцур М.С. Профорієнтаційна робота вчителями початкової школи.....	138
44. Михальська В.Р. До проблеми функцій вчителя початкових класів (управлінський аспект).....	142
45. Манжелій Н.М. До проблеми забезпечення наступності між дошкіллям і початковою ланкою освіти	145
46. Дичківська І.М. Інноваційна компетентність педагога як показник готовності до впровадження сучасних технологій дошкільної та початкової освіти	147
47. Ярмак Т.М. Інструментальна підготовка майбутнього вчителя музики початкової школи	150
48. Мельник Ю.С. Організація індивідуального навчання в телекомунікаційному освітньому середовищі	152
49. Байбара Т.М. Місце фахової методики у процесі формування педагогічного мислення майбутніх учителів початкових класів	155
50. Можайкіна О.С. Формування особистості неповнолітнього в контексті запобігання протиправної поведінки.....	158
51. Вербець В.В. Соціально-педагогічний моніторинг у навчально-виховному процесі	162
52. Лопухівська А.В. Особливості організації виховної роботи в сільських загальноосвітніх навчальних закладах	164
53. Присяжнюк Н.І. Навчальна домашня робота учнів початкових класів.....	167
54. Трофімчук В.М. Принцип комунікативно-особистісної організації навчальної діяльності у навчанні англійської мови на немовних факультетах.....	170
55. Дуброва А.С. Принцип новизни у комунікативному підході до оволодіння діалогічним мовленням на заняттях англійської мови	171
56. Мороз Л.В. Кушнір Н.В. Особливості перекладу на заняттях з іноземної мови немовних спеціальностей.....	174
Відомості про авторів	176

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 26

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Коваль Г.П.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 24.03.2002 р. Підписано до друку 25.04.2003 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 26,83. Обл. вид. арк. 27,23. Замовлення № 18/1. Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 26. — Рівне: РДГУ, 2003. — 170 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20